

v á r a d

(Nagyvárad, Erdély)

Főszerkesztő: Szűcs László

E-mail:

varadportal@gmail.com

Honlap: www.varad.ro

A kulturális emlékezetet nehéz megfogni, rögzíteni, hisz állandó változásban van. Azt mondhatnánk, hogy a múlt különböző történetei versengenek a történelemben elfoglalt helyükért, költőiben fogalmazva: az emlékező kegyeit keresik, és ki vannak szolgáltatva kényének-kedvének. A kulturális emlékezet tehát az itt és most terméke, a jelen minden fontosabb változása módosításokat eszközöl rajta. Így tehát a vizsgálat is szinkronvizsgálat, melynek érdekes próbája lehetne egy diakronvizsgálat: két különböző időpontban, de ugyanazon módszerekkel körvonalazott emlékezetanyag összehasonlítása. Mivel a régióban nem áll rendelkezésre korábbi hasonló kutatás, így csak spekulatív alapon jelenthető ki, hogy az itteniek például a negyvenes évek vagy a kommunista idők perspektívájából másként ítélték meg a múltat, mint ahogy most teszik. Másként ítélték meg, hisz ők maguk is mások voltak.

Egyes szerzők azonban arra is felhívják a figyelmet, hogy a múlt jelenbeni alakításának megvannak a maga korlátai is. Az egyik korlátot az jelenti, hogy a múltbéli események száma fix, így a variációk száma behatárolt. A másik korlát már hozzátartozik a múlt lényegéhez: egyes események vállalását elkerülhetetlenné teszi. Van még egy harmadik korlát is, ami nem mindig jelentkezik, de aktuális kutatásom esetében pregnánsan jelen van: különböző csoportközi konfliktusok oda vezetnek, hogy az egyes csoportoknak nem áll módjukban eldönteni, mely múlttra akarnak emlékezni és melyikre nem. A magyarok hiába próbálják elfelejteni a kakastollasok túlkapásait a

40–44-es időszakban, a románság minduntalan emlékezteti őket. És vice versa, hiába próbálja meg nem történeté tenni a románság a Trianont követő erőszakos románosító intézkedéseket, a magyarság fölroja neki.

Nyilván ez a tétel nem kérdőjelezi meg teljes mértékben azt az alaptevést, hogy a múlthoz az emlékezés során instrumentálisan, vagyis manipulatíván nyúlunk.

Az emlékezet-kutatás élenjárói (Halbwachs, Assmann, Connerton stb.) az emlékezet megőrzésének és változásának különböző modulációiról beszélnek. A megőrzés lehet instrumentális, mely esetben az aktorok tudatosan megpróbálják fönntartani a múlt adott változatát (pl. konzervativizmus, ortodoxia), lehet kulturális, ami egy szerves továbbélést jelent – a múlt képe megőrzi érvényességét a későbbi kulturális alakzatok számára is –, és lehet tehetetlenségből adódó, melyen a megszokást, rutint, az ismétlődő népszokásokat értjük. (...)

Lehetetlen megkerülni a kérdést, hogy honnan ered az egyes közösségek kulturális emlékezete. Assmann azt vallja, hogy a kulturális emlékezet elsősorban írott szövegekben jelenik meg, azokat pedig történészek, írók hozzák létre, ezek fontosabb elemei pedig beépülnek a köztudatba, a nemzeti identitás részévé válva. Jómagam is azt tapasztaltam, hogy az, amit a régió lakói a régmúltról tudnak, nagyobbreszt kalendáriumokból, történelemkönyvekből való. De nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy van a kulturális emlékezetnek egy eredendően szóbeli regisztere is, amely nem tartozik a hivatalos történelmi anyagokhoz, ami népi eredetű, ami hagyományozódik (a kommunikatív emlékezet rétegeiből származik), s amit par excellence folklórnak nevezhetünk. Természetesen az is hozzátartozik az igazsághoz, hogy ez egy nagyon vékony szelet, hisz a hagyományozásnak ceremoniális alkalmakra

van szüksége, és az egyre ritkább, és szakosodott hordozókra van szüksége, melyekből szintén egyre kevesebb van.

Láthatjuk tehát, hogy a kommunikatív emlékezet és a kulturális emlékezet viszonyára nem csupán az egymásutánosság jellemző, hanem az is, hogy a kulturális emlékezet egyes elemei bekerülnek a kommunikatív emlékezetbe, természetesen átdolgozva, „aktualizálva”. Így áll össze a naiv történelem, amelyet az adott csoport identitás-igénye hoz létre és tart életben. Ez a naiv történelem a csoportidentitásról sok mindent elárul, következtetni lehet belőle az adott csoport önbizalmi állapotára, a nemzeti identitás megélésének intenzitására, az ősiség és folytonosság, illetve a fenyegetettség csoportpszichológiai megélésére. (...)

...célom az egyes közösségek történelme szempontjából lényegesnek tűnő összes emléknymot kutatni, az emlékezés gyakorlatát is vizsgálni, a spontán és ritualizált emlékezet technikáit és alkalmait, a narrativitást feltérképezni. Hiszen, ahogy Carr fogalmaz: a közösségek az elbeszélések körül és az elbeszélések révén szerveződnek.

Szó esett már arról, hogy az emlékezés egyik oka a felejtéstől való félelem, és mivel az emlékezés sok esetben genealogikus alapú, sarkítva ez önmagunk elfelejtését is jelentené. Azért emlékezünk, mert az emlékeanyag a mienk. Erre Ricoeur a mindenkor-énymvalóság fogalmát használja. Persze túlzás lenne azt állítani, hogy a mindenkor-énymvalóságok egyszerű összeadásával eljuthatunk a szublimált, állandó „vegértékű” naiv történelemhez, más szóval az adattáramban lévő magánemlékezetek összessége nem ad teljes képet a közösség történelem-szemléletéről, mégis, ezek a magánemlékezetek a kulturális emlékezet, a „mi-emlékek” elemeivel egybefonódva lehetőséget adnak egy általános kép kialakításához. (részlet Zsidó Ferenc: *Naiv történelem című tanulmányából a Várad legutóbbi, 2008/10-es számából*)

(Marosvásárhely, Erdély)

Főszerkesztő: Kovács András Ferenc

E-mail: lato@rdslink.ro

Honlap: www.lato.ro

Krasznyevszkij századost szerintem azért találta ki Galántai tanár úr, hogy megmentse a helyzetet, mert egy energikus tanár az egész bandát hazakergette volna, hogy szórkozatok a nénikétekkel, meg az öreganyátok térgye és kalácsa! És már vettem volna is a kabátomat, hogy akkor megyünk, egész délután a folyóparton fogok tekeregni Nórával, hosszan tervezgetjük a szökést, hogy egyszer csak összepakolunk pár hasznos vagy fölösleges dolgot, elmegyünk a hegyekbe vagy a pampákra, nekünk itt ne prédikáljon senki a matekról, a sakkról, a jövőről, mert tudjuk azt mi, szerelőakna, mocsok, olaj, korom, és ahhoz minek ez a sok duma? Be is írta Nóra egy jelentkezőlappra, hogy valójában autószerelő akar lenni, de az osztályfőnöke ráripakodott, hogy nincs ilyen opció azon a lapon.

Szóval úgy döntöttem, hogy ezt a Krasznyevszkij századost még megvárom, ha százados, akkor biztos, hogy nem egy szovjet nagymester, és Nóra is maradt, meg nagyjából mindenki, aki eljött, mert Krasznyevszkij százados egy lengyel származású honvédtiszt volt, állítólag Bem tábornok seregei között biztosította a futárszolgálatot, amíg volt még serege Bemnek, aztán valamilyen érthetetlen okból Görgey táborába indult, és a fegyverletételre szerencsésen el is ért Világos környékére, ahol felismervén a verthelyzetet, megpróbált eloldalogni. Volt már a tarsolyában egy levert forradalom emléke, tudta, hogy sok jóra nem számíthat, de a pankotai szőlőkben hiába lopakodott, mert egy orosz járőr letartóztatta, és látván,

hogy tiszt, a legközelebbi magasrangú orosz parancsnokhoz vezette, orosz ezredeshez, akit leginkább az a tény lepott meg, hogy a fogoly zsebében egy dohányzacskóban nem valamilyen illatos füstölőnivaló van, hanem egy sakk-készlet műves figurái zörögnek, mint egy mesebeli kincs, mert a világos figurák elefántcsontból, a sötétek meg ébenfából készültek. Az orosz ezredes természetesen azonnal felismerte a szenvedélyes sakkjátékost, akinek ajánlatot tett: ha Krasznyevszkij tíz játszmából ötnél többet nyer meg, akkor futni hagyják, ha ötnél kevesebbet, akkor beállhat az orosz hadseregbe. Ha döntetlen volna az eredmény, még egy tizenegyedik játszmát játszanak. Amikor ennek a mindent eldöntő, utolsó játszmának a közepén tartottak, megérkezett a parancs, hogy a honvédtiszteket át kell adni az osztrákoknak. Krasznyevszkij százados életfogytiglant kapott, egy évig raboskodott az aradi várbörtönben, ahonnan megszökött, és amilyen gyorsan csak tudott, Bem után indult, a következő forradalomba, ahol sikerült is hősi halált halnia. Viszont az aradi fogság idején volt ideje végig gondolni azt az utolsó játszmát, de nem tudjuk, hogy mire jutott, mert az egyetlen levelében, amelyet szerelmének küldhetett, pontosan leírja ugyan az egész játszmát, és aztán a végjáték előtti állással fejezi be, és azt teszi hozzá, hogy még tíz lépés van hátra... Arra viszont elég volt ez a levél, hogy a bajtársai pontos helyrajzot kapjanak a börtönről, mert a világos gyalogok az alsó szintet, a könnyű tisztek a második, a nehéz tisztek a harmadik szintet jelentették, a megtett lépések a folyosók kanyarulatait, és így tovább, a fehér király nyilván ő maga volt, a sötét figurák pedig az őrséget és annak mozgását jelezték. A szöktetés olyan gyorsan és hangtalanul zajlott, hogy az osztrákok csak napok múlva vették észre, és mélyen hallgattak róla. Ha egy sakk iránt érdeklődő börtöncenzor

nem másolta volna le a levélből az állást, akkor ma nem is tudnánk róla. Persze, egyáltalán nem biztos, hogy Krasznyevszkij egy valódi játszmat írt le abban a levélben, mondta mosolyogva a tanár úr, de ha jó sakkozónak képzeljük el, akkor a végkifejlet biztos, világos király körülbelül tíz lépés után bevisz egy gyalogot, vezérre cseréli, királynőre, ahogy maguk szokták mondani. Ez mindenképpen fontos, mert a százados a szerelmének küldi a levelet, és ez, talán joggal képzelhetjük, hogy nemcsak egy konspiratív levél, hanem egy szerelmi vallomás is.

Gondolkozzanak el ezen az álláson, és rá fognak jönni, hogy sakk-e az, amit itt csütörtök délután játszani szoktak, mondta búcsúzóul Galántai tanár úr. Napokig törtük a fejünket Békiss Ferivel. Közben ő már utána járt, hogy nem volt Krasznyevszkij nevű összekötőtisztje Bemnek, nem raboskodott ilyen nevű ember az aradi várbörtönben, és kisütöttük, hogy valami hibádzik abban a feladványban, leginkább az, hogy nem tudunk igazán sakkozni, de az a Bem tábornok is gyanús, csak úgy melleleg, miért is nem volt ott Világosnál? Már-már azon voltunk, hogy megkeressük Gál Fenomén Andriskát, hogy lássuk, mit mond ő? De ehhez valahogy nem volt kedvünk. Tudtam akkor, hogy a sakknak is vége, de ha arra gondoltam, hogy azok a hosszú délutánok sem lesznek ezután, amikor Nórárt hazakisérhetem, egészen elszomorodtam. Mi lesz belőlem, visszahagoztam a szülők, nagyszülők és a fél tanári kar gondterhelt sóhaját. Szerelőárok, olaj, sár, mocsok. Nóra biztosan orvos lesz vagy pilóta meg légikisasszony. Rettenetesek ezek a pályaválasztási gondok.

Életem legutolsó sakkorájára elsőnek érkeztem, és aztán sokáig nem jött senki. Úgy tűnt, hogy magam leszek, és fészkelődni kezdtem a hosszú asztalnál, sehogy se akartam Galántai tanár úrral kettesben lenni egy

fél délutánt, ő is tudta, én is tudtam, hogy mindannak, amit jó szívvel és kedvesen feladott, a negyedét sem vettem át soha. Miről is tudtunk volna beszélgetni, ha Nóra nem érkezik meg, el nem tudom képzelni. De tíz perc késéssel megjött, ennyit a sakkdélutánról lehetett mindenkinek késni. Nem a szokásos helyére ült, hanem egyenesen velem szembe, és mint aki nagyon izgul, hogy rossz a házifeladata, odasúgta dohányaszagú leheletével, hogy megcsináltad a Krasznyevszkijt? Erre csak mosolyogni tudtam, utolsó alkalom, hogy idejöttem, most már mindegy, nem volt ilyen összekötőtisztje Bemnek, vágtam ki az adut. Ráadásul a feladvány hibás. Az nem lehet, mondta határozottan, mint aki még hisz a felnőttekben. Erre felháborodtam, tele van a világsajtó hazugsággal meg nyomdahiával, hogyne lehetne egy sakkfeladvány hibás?!

És megint ott ültünk egymással szemben, a porszagú tornaszertárban, körülöttünk a polcokon mindenféle tárgyak, régi nemzedékek izzadságszaga,

kiáltások, hajrá meg vissza, kosárlabda- és focimeccsek emléke. Se nem sport, se nem matematika, még csak nem is játék. Unottan raktam ki a figurákat, tudtam a Krasznyevszkij-állást már kívülről, én voltam világossal, mert általában azt szerettem, az a lépéselőny nekem kell, ha nem is jár automatikusan, és már zúgott a fejem a sok kipróbált kombinációtól, ha idelépek, akkor te oda, ha erre próbálok, akkor az ott, és nem lehet ezt sem, és oda sem érdekes, mert akkor... És valóban nem lehetett, komoly sakkozók olyan álláshoz, hogy világos király mellett maradjon egy beváltható gyalog, nem juthattak. Láttam, hogy Nóra egyre idegesebb, nem tudtam, miért olyan fontos neki ez az egész, de hogy nekem miért, azon még jobban csodálkoztam. És akkor hirtelen eszembe jutott valami, mégpedig az, hogy amikor egy időben mindig világossal játszottam, milyen nehéz volt sötéttel kezdeni, mintha semmi sem volna a megszokott helyén, és ez néha teljesen összezavart és elbizonytalanított. Ott volt előttem a meg-

oldás, Krasznyevszkij, aki nem volt Bem összekötőtisztje, és nem raboskodott az aradi várbörtönben, és nem küldött sakkfeladványban kódolt üzenetet a kedvesén keresztül a bajtársainak, ha mégis létezett volna, minden bizonnyal megfordítja az állást, tehát világos helyett sötét értendő az állásban, sötét helyett meg világos, részben azért, hogy a cenzúra nehezebben értse meg az üzenetet, részben azért, mert mi nem lehetünk a fehérek, azok az osztrákok.

Éppen átraktuk a feladvány figuráit, fehéreket a feketék helyére és viszont. Maguk mit csinálnak? – dörrent ránk Galántai tanár úr, amikor másodszor is lejátszottuk tizenöt lépésben a végjátékot, és ott állt a sötét király egy beváltható gyaloggal. Éppen csalunk, válaszolta Krausz Nóra pimaszul. Menjenek inkább csókolózni, mondta Galántai tanár úr, magukból sem lesz soha semmi! Tudtuk a folytatást: szerelőárok, olaj, sár, mocskok... Meg a játék öröme, amit akkor éppen megtaláltunk. *(részlet Vida Gábor: A játék öröme című novellájából, Látó 2008/10).*

PÁLYÁZATI KIÍRÁS

Az Írók Szakszervezete, az Írók Alapítványa, a Sárvári Tinódi Gimnázium és Sárvár Város Polgármesteri Hivatala

2009. április 15-től 18-ig Sárvár városában megrendezi

a magyar nyelvű Kárpát-medencei diákírók, diákköltők 32. irodalmi pályázatának táborát

A pályázatot vers-, próza és tanulmány kategóriában hirdetjük meg, és várjuk minden 14–18 év közötti középiskolás diák magyar nyelven írt írásait. A pályázatok maximális terjedelme 15, írógéppel, számítógéppel (14 pontos betűnagysággal) vagy kézzel írt kéziratoldal. A pályázatok beérkezésének határideje: 2009. február 20. Kérjük, hogy a pályázók postán, egy, jól olvasható példányban küldjék el munkáikat, és a borítékra kívülről írják rá, hogy melyik kategóriában pályáznak (így: „verspályázat”, „prózapályázat” vagy „tanulmány-pályázat”). Tehát, aki két kategóriában is pályázik, két borítékban küldje írásait.

A pályázatokat a következő címre várjuk:

**Írók Szakszervezete, Írók Alapítványa
1068 Budapest, Városligeti fasor 38.**

Fontos: E-mailen beérkező pályamunkákat – az esetleges technikai problémák miatt – nem nyomtatunk ki és nem veszünk figyelembe!

Kérünk mindenkit, hogy tüntesse fel pályázata belső címlapján a saját nevét és címét, iskolája nevét és címét,

továbbá a saját (vagy az iskolája) e-mail címét, telefonszámát. A pályázat nem jelíges.

A legjobb ötven pályázat szerzője meghívást kap a 2009. április 15-től 18-ig megrendezésre kerülő sárvári irodalmi táborba, ahol kiértékeljük a pályamunkákat és sor kerül a díjkiosztó ünnepségre is.

A beérkezett írások visszaküldésére, a várható nagyszámú pályázatra való tekintettel, nem tudunk vállalkozni. A neves költőkből, írókból álló zsűri által kiválasztott legjobb 50 pályázónak az általa megadott címre 2009. március 30-ig meghívólevelet küldünk. A táborban csak a meghívottak részvételét tudjuk biztosítani, számukra a rendezvény díjmentes.

Budapest, 2009. január 6.

A rendezők nevében minden érdekeltnak jó munkát és sikeres pályázatot kíván:

Mezey Katalin
Írók Szakszervezete • Írók Alapítványa